

OMADINA

ŠTEV 4

LETO 8

GLASILO TIRARODNOTRA

DIKALNE GADIJASTVA

IZDAJA EKSEKUTIVA

IZIDE LETNO 10 ŠTEVIK

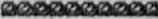
VSEBINA: PETLETNICA PRAŠKEGA „TEHNIČNEGA KLUBA“ □ *BERTA SUTTNER*: IZ AKADEMIČNEGA ŽIVLJENJA AMERIKE. KOSMOPOLITIČNI KLUBI □ *LEON BRUNČKO*: SOCIALIZEM, DEMOKRATIZEM, NACIONALIZEM IN NARODNO RADIKALNI PROGRAM □ MASKE IN PROFILI. III. *ALBIN OGRIS*: PETER BEZRUČ □ *DR. I. LAH*: RUŠČINA, RUSKA LITERATURA IN DRUGO □ ŠOLSTVO V PAZINU □ SLOVENSKO DIJAŠTVO □ SREDNJEŠOLSKI VESTNIK □ SLOVANSKO DIJAŠTVO □ RAZNO

Cenjenim naročnikom!

Prosimo najuljudneje vse naročnike, ki še niso poravnali zaostale naročnine, da to v najkrajšem času store! List so prejeli celo leto in zato prosimo, da store svojo dolžnost. Z rednim plačevanjem naročnine bodo dijaški stvari najbolj koristili. Na priloženih položnicah so označeni s svinčnikom dolžni zneski.

Upamo, da poziv ne ostane brez uspeha!

Upravništvo „Omladine“.

OMLADINA STANE LETNO 4 K, ZA UČITELJE 3 K, ZA DIJAKE 2 K; POSAMEZNE ŠTEVILKE 50 VIN. □ UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO JE V LJUBLJANI, BREG ŠT. 12. □ DOPISI NAJ SE POŠILJAJO NAJKASNEJE DO 15. VSAKEGA MESECA. □ NEFRANKOVANA PISMA SE NE SPREJEMAJO. □ ODPRTE REKLAMACIJE S PRISTAVKOM „REKLAMACIJA“ POŠTNE PROSTE. □ OBLASTEM ODGOVOREN JE MIHAEL ROŽANEC. □ TISK J. BLASNIKA NASLED; V LJUBLJANI. PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRA

PETLETNICA PRAŠKEGA „TEHNIČNEGA KLUBA.“

V začetku meseca maja je slavil praški „Tehnični Klub“ petletnico svojega obstoja. Zopet Praga! Na Dunaju kakor v Gradcu, kjer so dosedaj pričenjali slovenski tehniki svoj študij in ga z izgubo 75% tovarišev med študijem končavali, se ni zgodilo, da bi si mogel tehnični klub z gotovostjo konstatirati le eno: slovenski tehnik prihaja v svoj element, na pravo pot, ki vodi do cilja! Praški „Tehnični Klub“ pa čuti po petih letih svojo upravičenost in neobhodno potrebnost ter ve, da je oni mejnik, pri katerem začenja rešilna pot slovenskega tehničnega naraščaja.

In kakšne bodo posledice tega čutenja in zavedanja se? Odgovor ni težak: slovenski realec, tehnik in bodoči inženir mora dobiti tem potom vsebino in sicer vsebino s specifično slovenskim značajem — ako je to z značajem slovenske psihe sploh skladno! Dognati moramo to, ker ravno ta vsebina bo eden glavnih stebrov našega narodnega obstoja. Ali nam pa redna tričetrtinska izguba vsega tehničnega naraščaja ne daje že a priori negativnega odgovora? Mislimo da ne; ker pregled duševnega stanja našega realca — in pri korenini moramo iskati zlo — nas privede do rezultatov, ki ne zahtevajo družega, kakor remedure.

Slovenski realec je bil do danes dijak posebne vrste, nekak unikum med učečo se mladino. Zanimivo je, kako se je ta živelj rekrutiral. Razvite industrije nimamo, drugih podjetij tudi ne, kjer bi se mogel slovenski oče prepričati o inženirskem poklicu in spoznati važnost tega stanu. Glasovi iz puščave po slovenskem inženirju so bili prezračni in preosamljeni, da bi kaj zalegli. Sinovi inteligentov, ki so absolvirali gimnazijo že radi končno pravilne misli, da omogoči gimnazijska matura vsakoršni študij, niso bili vpisani na realko. Kmet je potreboval le „gospoda“. Srednji sloj je pa videl v sodnikih, profesorjih, doktorjih najčastitljivejši stan. Inženir je bil poznan le iz polja sem, kjer je trasiral proge, risal mape itd. Tako delo se pa ljudstvu dosedaj ni zdelo dosti gosposko. — Velik del realcev je bil namenjen za kadetnico po izdelanih štirih razredih; drugi zopet so kazali za „mrtve jezike“ bolj trdovratne glave in postali so realci, tretji so pa bili bolj poskočne nature in bilo je že tako, prišli so v realko, v nepoznani eldorado, ki je za nekatere očete vendar imel svojo posebno privlačnost. Malokdo je pa zadel žebelj na glavo: saj ga pa tudi ni mogel, ker ga okolica ni k temu silila. Idrija na pr. je jasen dokaz, kakšnega pomena je poznanje vrednosti tehničnega študija. Rudokop je rodil ondotno realko.

In realec je rastel, sem ter tam slišal, da se uči moderne reči, žive jezike in nosil je zvita ravnila in barvaste tinte v šolo, medtem, ko gimnazijec teh stvari niti v roko ni znal prijeti. V bistvu sta bila pa oba dijačka

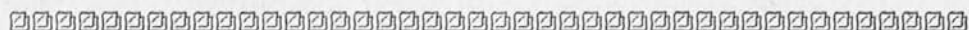
zelo enaka. Eden kot drugi se je bavil s filozofskimi, literarnimi, hiperge-nialnimi duševnimi problemi pod patronanco črne pentlje in divjih kodrov. Polom je bil pa za realca neizogiben. Dočim je imel gimnazijec po maturi vrata na stežaj odprta in si je izbiral poklic po nagnenju, je realec hudo naletel; sicer je tudi on korenjaško začel novi studij a že po prvih mesecih so se pričela izgubljeni tla. Kdor ni bil navajen intenzivnega dela, kdor ni bil tako razvitih zmožnosti, da se je vživel v tehnično ozračje, je moral odstopiti. Kajti niti enkrat ni zvedel na realki zakaj je pravzaprav tam, ker mu tudi nihče ni mogel povedati. Profesorjev, ki bi razumeli pomen tehnike in nje zahteve ni imel, slovenski narod nima dosedaj nikakega očitnega polja, kjer bi videl pri delu inženirja in tako je hodil slovenski realec s pristnim slovenskim sentimentalnim značajem med zobovje železne resnice, med umerjen in trd študij s svojimi zahtevami in postavami. In tri četrtine redno niso vzdržale. Pa tudi oni, ki so srečno premagali vse težkoče, niso prišli do tal: tudi slovenski inženir je danes še enak ničli, ker se še ni povzpел do strokovne organizacije in to v stoletju, ko brez te sploh ni mogoče nobeno delo! — Ni bilo duha — zato delo ni rodilo uspehov.

Žalostna so ta znamenja, zlasti ker je z vsakim dnem vedno bolj jasno, da je brez trdno zvezanih slovenskih inženirjev uspešen razvoj narodnega blagostanja nemogoč. In pomoč ter zboljšanje leži zopet samo na mladini; ako bo zmožna, proderemo, ako ne — pademo. Z gotovostjo se da trditi, da se v najkrajšem času število slov. inženirjev podvoji. Da se pa tudi njih delo vzdigne v svrhu narodnega interesa na enako stopnjo, je pa treba pričeti z najobširnejšimi pripravami; potem bomo imeli tekom desetih let rešeno tudi vprašanje: so-li zmožnosti slovenskega inženirja omejene ali pa morejo vzdržati v konkurenci s tujimi. Ves naš napredek je od tega odvisen.

Prve sigurne korake k smotrenemu delu je storil praški „Tehnični Klub“. Ni s tem rečeno, da morebiti slovenski tehniki na Dunaju in v Gradcu zaostajajo v pridnosti pri študiju za praškimi; pač pa prekaša praški „Klub“ Gradec in Dunaj po razumevanju svoje naloge in potrebnosti. Ako gremo preko dobe „Slovenskega Tehnika“, ki je za „Klub“ ravno tako častna, kakor za slovensko javnost neizbrisljiv dokument njene dejanske nesposobnosti v najnovejšo dobo, z veseljem opazimo, da je v „Klubu“ stremljenje po organiziranem delu in razumevanje stroke spočeto! Člani „Kluba“ so vedno pripravljene poprijeti, ako je delo fiksno odkazano.

Predvsem si je pa stavil „Klub“ nalogo, odpraviti brezoblično bubo — slovenskega realca in mu pomagati že v srednji šoli do izrazite oblike. Delo je pravilno, ker je pričeto pri korenini. Slovenski realec mora vedeti, kaj je pravzaprav njegov študij, učiti se mora v pravilnem duhu, oziroma njegovo učenje mora deliti vsebino in z misel. Tehniki so v prvi vrsti poklicani, da vrše to nalogo. Privatno in s predavanji je treba vpeljati in pripraviti realca za tehniko, v roke more dobiti zanj umljive tehnične knjige, ki mu bodo dale veselje do študija. Praški „Tehnični Klub“ ima to v svojem programu in stvar tudi že praktično izvršuje.

Ko bo naslednja leta prihajal v „Klub“ res tehnično misleči naraščaj s pravilno podlago, se bo „Klub“ brzo povzpел na višino res strokovnega društva in do popolnega ugleda. In takrat se bodo odprla vrata, za katerimi blazne kolesa, kjer se železo spreminja v zlato, kjer se narurne, gigantske sile vklepajo po matematičnih zakonih v trd jarem. In slovenski tehnik bo videl in — razumel.¹

BERTA SUTTNER:

IZ AKADEMIČNEGA ŽIVLJENJA AMERIKE.²

Kosmopolitični klubi.

Mladina, mladina — tvoja domena je bodočnost! In še nikdar ni bilo časa, kakor je sedanjí, tako polnega nalog, problemov, burno-hrepenečih sanj. Duhovi in srca so obrnjena kvišku, kakor popje proti luči. Samo bodočnost, samo novo more prínesti odrešenje. Kdor gre v boj, ne sme vpraševati „kje“, ampak „kedaj“; kajti zmaga nas ne čaka tu ali tam, ampak v več ali manj bližnjem „potem“.

„Potem“, katerega mi stari samo v duhu vidimo, katerega bo pa sedanja mladina doživela, ker ga bo ustvarila.

Mladi rod še nikdar preje ni gledal s svojim hrepenenjem po delu in s svojim idealnim pojmovanjem v daljno in splošno bodočnost. In tudi danes še ne gleda povsod. Vredna študiranja, občudovanja in posnemanja se je večini zdela in se zdi preteklost; najvišji interes se jim zdi, da absorbira sedanjost s svojimi zamotanimi političnimi in narodnostnimi boji, najbolj vroče hlepenje budi bližnja bodočnost v zvezi z lastnim osebnim denarno in družabno zadovoljivim prospedom.

Novi čas pa nam je s svojimi čudovitimi tehničnimi iznajdbami odprl neizmerne perspektive in razjasnil horiconte, katerih nismo slutili. Prometne olajšave so zvezale najbolj oddaljene dežele, njih narode in njih življenje, množina vprašanj, ki čakajo rešitve, vedno bolj nevzdržljive razmere in nazori, ki so še preostanek barbarskih stoletij in nam zapirajo pot k luči, k svobodi in k sreči; vse to sili našo uka in življenja željno mladino na višje miselno pozorišče, odkoder se vidi v daljne daljave.

V tem smislu mlajša kakor naša, je mladina Amerike. Samo zato pač, ker je dežela sama mlada. Ker nima grobelj in razvalín — in tudi slavnihi starih tradicij ne in zato stremi z vsemi svojimi silami in vso svojo častihlepnostjo za bodočnostjo; in ker ameríkanski narod izhaja iz vseh drugih narodov, zato s svojimi ideali napredka ne objema samo lastnega naroda, ampak vse narode.

¹ V prihodnji številki priobčimo predavanje predsednika „Tehničnega Kluba“ tov. Jelenca iz slavnostnega zborovanja; predavanje podaja pregledno ves razvoj „Kluba“.

² Iz knjige: „Vom Studium und Studenten. Ein Almanach.“ Z dovoljenjem založništva. Gl. „Omladina“ VIII, 22.

Izborna je to izraženo v instituciji, ki že nekaj let cvete na univerzah združenih držav — v kosmopolitičnih klubih, katerih motto se glasi: „Above al nations is humanity“

Prvi tak klub je bil pred šestimi leti organiziran na wiscontinski univerzi v državi Madison. Danes jih je dvajset. Vsi so združeni v generalni zvezi, ki je začetkom januarja lanskega leta na michiganskem vseučilišču mela svoj drugi letni shod. Namen teh klubov je medsebojno spoznavanje dijakov iz najrazličnejših dežel, gojitev prijateljstva in dobrovoljnosti v svoji sredi. Povzročitelji teh združitvev vidijo v njih močen faktor svetovnega miru. Kajti tovariši vseh narodnosti delujejo skupno, uče se medsebojno spoznavati in ljubiti in s tem ginevajo čuti sovraštva in nezaupanja, kateri pri nas narode tako nevarno razdružujejo. V Ameriki študirajoči tujzemci, ki so člani teh klubov, poneso s seboj v domovino tamošnje nazore, katere so v klubovem življenju pogosto gojili in poglobili. In kdo more reči, katera uplivna mesta bodo oni v domovini zavzemali in katera mednarodna vprašanja reševati bodo nekdanj poklicani?

Osnovna ideja teh klubov je svetovni mir. — Na prvem letnem shodu asociiranih 26 klubov v januarju 1909 so povdarjali v otvoritvenem govoru:

„Če premotrimo cilje, katere so si razni klubi postavili, najdemo na dnu to življensko zrno: socialno, intelektualno, medplemensko, človeško pobratimstvo. To se nam zdi, da je bistveni namen naše asociacije. Človek je po naravi socialno bitje. Glavni pogoj naše zveze bi manjkal, če bi človek ne bil zmožen asociacije s svojim sočlovekom.“

V tem kratkem članku ne morem podati nobenega približnjega pojmovanja, kako so se ti klubi v kratki dobi svojega obstanka razširili, s kakšno metodo in a kakšno praktično vnemo delujejo, kako jih podpirajo profesorji in predstojniki univerz, in kakšne denarne žrtve bi mogli prenesti. To povzamem iz letnega poročila prvega glavnega shoda zveze klubov; to poročilo obsega 150 bogato opremljenih in ilustrovanih strani velike osmerke. V njem so ponatisnjeni vsi referati in tudi veliko govorov. Zadnji so tako polni vročih čutil in visokih misli, da moremo od razvoja take mladine pričakovati najboljše. Upravičeno pravi neki univerzitetni rektor na koncu konference: „V celi zgodovini človeštva za mlade ljudi še ni bilo nikdar krasnejše prilike izvršiti velike in dobre stvari.“

Iz poročila je razvidno, da si kosmopolitični klub cornellske univerze zida lastni klubovi dom. Koliko ugleda si je mlada institucija pridobila, moremo posneti tudi iz sledečega:

Ob priliki odstopa prof. Eliot-a od predstojništva harvardske univerze v Bostonu (maja 1909) je harvardski Cosmopolitan Club priredil odhajajočemu na čast poslovljni diner. Na slavnost je dospel brzojav državnega predsednika Tafta, v katerem pozdravlja klub in njegove goste ter izraža upanje, da bodo cilji in nameni korporacije, katero imenuje „zelo hvalevredno“, kar najbolje uspevali. Slavnosti sta prisostvovala japonski poslanik Takahira (prof. Eliot ima najvišji japonski red) in poslanik nemške države grof Bernstorff.

Z nemškimi pesmimi in nemškimi Hoch-klici so pozdravili grofa Bernstorffa, ko je izjavil, da podeljuje cesar prezidentu Eliotu red pruske krone. Grof Bernstorff je v svojem govoru omenil, da ga tembolj veseli prijateljsko znanje s kosmopolitičnim klubom, ker upa, da bo čez dve leti njegov sin nekaj časa študiral na harvardskem vseučilišču in da bo član kluba.

Amerikanci nameravajo kosmopolitične klube uvesti na evropskih univerzah. To je podjetje, ki bi bilo sicer pri tukajšnjih narodnostnih zmedah dvakrat težavno, pa zato tudi dvakrat plodonosno.

LEON BRUNČKO :

SOCIALIZEM, DEMOKRATIZEM, NACIONALIZEM IN NARODNO-RADIKALNI PROGRAM.

III.

Stranka, ki hoče zastopati interese nižjih slojev, torej delavstva in proletariata sploh, mora biti eo ipso demokratična. Boriti se mora proti vsaki socialni neenakosti, proti vsemu, kar ovira zmago načela „égalité“. Njeno stremljenje mora iti za tem, da se odstrani vsaka umetna in nenaravna nadvlada in ker je vse, kar je nenaravnega, vzdržljivo le z nasiljem — tudi vsako nasilje. Njen boj mora biti naperjen proti vsem predpravilam in neopravičenim privilegijem, proti vsemu, na čemur sloni gospodarski, kulturni in politični aristokratizem. „Jaz“ gospod — ti gospod“ kakor pravi Masaryk, mora biti njeno geslo.

To je bistvo demokratizma, ki se je v vsej svoji sili pojavil za Francoske revolucije koncem 19. stoletja. Tekom sto let, odkar se je ta revolucija završila, je načelo demokratizma skoro povsod že prodrlo, toda po večini le na političnem polju in še to ne popolnoma. Tudi v kulturni smeri je moderna socialna družba že dokaj demokratična, pa že mnogo manj nego na polju politike. Najmanj demokratičen pa je danes gospodarski ustroj človeštva in baš ta okolnost je v prvi vrsti povzročila in pospeševala socializem.

Socialna demokracija, ki danes organizuje in politično vodi večino proletariata, ima zato, vzgojena na podlagi znanstvenega socializma, kot najvažnejšo točko v svojem programu boj proti gospodarski neenakosti sedanjega družabnega reda. Njej torej ne zadostuje, ako je današnje politično življenje že skoro docela prepojeno z demokratičnimi idejami; njej ni dovolj, da se tudi že kultura vedno bolj širi v znamenju demokratizma — ona stremi za tem, preustrojiti človeško družbo tako, da bi tudi na gospodarskem polju zavladal demokratizem, da bi tudi gospodarski prepadi bili odpravljene in da bi bila vpeljana popolna enakost tudi v gospodarskem oziru. Socialna demokracija je torej najbolj dosledno demokratična; kajti medtem ko je meščanstvo vsled svojega liberalizma načeloma demokratično

le dokler gre za politiko in kulturo, o odstranitvi gospodarskega prepada med delavci in kapitalisti pa noče ničesar slišati, se socialna demokracija bori tudi in — to je reakcija na akcijo — predvsem za ideal gospodarskega demokratizma. „Enakost občanska in politična ni resnična, dokler ni dopolnjena z gospodarsko enakostjo“.¹

Kako si to gospodarsko izenačenje človeštva predstavlja, smo že omenili. Da se v tem teoretičnem in praktičnem boju opira skoro izključno na t. zv. naravno pravo, je umljivo, ker pozitivno pravo se ima v smislu njenih idealov še le preurediti. Sploh je zanimivo opazovati, da se ravno proletariatski oziroma socialna demokracija kot njegova zaščitnica v javnem življenju kar najbolj naslanja na „prirojene pravice človeka“, buržoazija pa — da rabim ta že udomačeni izraz — teh pravic ne priznava in pozna le pozitivno pravo. „Pravo, ki bi bilo človeku prirojeno kot človeku in katero bi lahko zahteval zaradi tega, ker nosi človeški obraz, ni politično pravo in zato v strogem pomenu besede nobeno pravo . . . „Prava nastajajo tekom zgodovine in njih podlaga je moč“ pravi nemški narodni socialist Fr. Naumann, ki je s svojo strančico kmalu prešel v napredni meščanski tabor,² in svetuje proletariatu, naj končno vendar že enkrat črta nauk o naravnem pravu popolnoma iz zaklada svojih idej.

Na drugi strani pa se danes čimdalje bolj naglašajo gesla kot: „pravo do eksistence“, „pravo do dela“ in „pravo do popolnega delavnega izneska“,³ in ako opazujemo javno življenje iz novejšje dobe, vidimo, da se socialna in komunalna politika v državi in občini vedno bolj vršita v znamenju teh načel. Tudi filozofi in sociologi Masarykovega⁴ pomena, ki imajo silno razvit socialni čut, se ne morejo odločiti, da bi Rousseau-jevemu naravnemu pravu odrekli vsako opravičenost.

Istotako se sklicuje ves praktični demokratizem socialne demokracije na prirojene pravice človeštva, akoravno je znanstveni socializem Marxov, na katerem sloni teoretično, te pravice skoro do čista prezrl. Ker smo njene gospodarske cilje v tem smislu že spoznali, pogledjmo, kakšen je demokratični program socialne demokracije na političnem in kulturnem polju.

Že njeno ime samo pravi, da se bori za demokracijo. „Demokracija pa pomeni ljudovlado, vlado ljudstva, pomeni svobodno in zavedno ljudstvo, ki je zmožno svoje zadeve urediti si samo in samo s seboj vladati“.⁵ Vsi občani naj imajo enako pravico sodelovati pri zakonodaji, upravi in justici; odstranijo naj se politične predpravice feudalnega plemstva, duhovništva in kapitalističnega meščanstva in vpelje naj se splošna, enaka, direktna in tajna volilna pravica v vse zakonodajne in upravne organe; državna politika — kakor notranja tako tudi zunanja — ravnaj se po volji večine vsega parlamentarno zastopanega ljudstva; o vojni in miru odločuj ljudsko zastopstvo;

¹ Georges Renard: Slova budoucnosti (češki prevod).

² Fr. Naumann: Demokratie und Kaisertum.

³ Menger: Das Recht auf den vollen Arbeitsantrag.

⁴ T. G. Masaryk: Otázka sociální.

⁵ Masaryk: Čas, 7. X. 1907.

pred upeljavo novih temeljnih in važnejših zakonov odločuj plebiscit ali votum t. j. glasovanje ljudstva. Vse oblasti in vsi uradi naj bodo enako pristopni vsem brez razlike, brez ozira na rod, stan in gmotno premožnost; voli naj jih ljudstvo. Z eno besedo: politični ideal socialne demokracije je suvereniteta ljudstva na podlagi načela večine.

Vsa uprava in zakonodaja naj se po možnosti decentralizira, odpravi naj se militarizem v današnji obliki in naj se vpelje mesto njega milica, t. j. samobramba ljudstva. V smislu teh sentenc se bori socialna demokracija proti rodnemu, agrarnemu, industrijskemu, cerkvenemu ali verskemu, narodnostnemu aristokratizmu in aristokratizmu sploh; zato se pa danes niti za aristokratizem proletariata ne poteguje več. Nastopiti mora popolna in vsestransko politična enakost t. j. enakopravnost.

V kulturnem oziru zahtera socialna demokracija kar najširšo demokratizacijo vede, filozofije in leposlovnih zakladov. Njen cilj je svobodna šola, brezplačen pouk, laicizacija šolstva, ločitev cerkve od države in obligatni civilni zakon. Na polju ljudske vzgoje zahteva splošno in enako pravico vseh članov družbe do izobrazbe. Šola mora biti brezkonfesionalna; v šolo spadajo le stvari razuma, stvari vere spadajo v cerkev. Vse šole morajo biti enako dostopne vsem državljanom brez razlike z ozirom na rod, stan, premoženje in spol.

Socialna demokracija je bila od svojega prvopočetka tudi proti aristokratizmu moškega spola, proti nadvladi moža nad ženo in proti t. zv. dvojni morali. Emancipacija ženskega spola, ki si v meščanstvu še danes tako težko reže pot, je v socialni demokraciji našla že davno svoje najvnetejše in najdoslednejše zagovornike. „Odstranjeni morajo biti vsi zakoni, ki omejujejo ženo v javnem in zasebnem življenju v razmerju k možu“, pravi erfurtski program socialne demokracije, ki to točko svojega programa v praksi kar najodločneje izvršuje. Enakopravnost žene z možem na političnem polju, t. j. njena aktivna in pasivna volilna pravica v vse zakonodajne in upravne organe se mora brezpogojno priznati¹; ta enakopravnost pa ne bi imela smisla, ako bi žena v socialnem in kulturnem oziru ostala podružne vrste član človeške družbe kot je danes. Zato imej žena pravico in možnost ravnotako vsestransko se izobraziti kot mož in imej pravico s svojim telesom ravnotako svobodno razpolagati kakor mož.

„Danes je v rodbini mož buržoa, žena pa proletariat“ pravi Engels² in je v soglasju z Marxom mnenja, da ta faktična in pravna nadvlada moža nad ženo ne bo prenehala tako dolgo, dokler bo vladal današnji kapitalistični družabni red. Z njim odpade vsak moški aristokratizem, prostitucija izgine i na ženski i na moški strani, zavlada pravo enoženstvo in vzgojo otrok prevzame družba oziroma država. Dvojna morala, po kateri je možu dovoljeno vse in se mu največji spolni pregreški odpuste z ozirom na njegovo „moškost“, ženi pa se vsako illegitimno spolno občevanje šteje v zlo,

¹ Glej n. pr. Pernerstorferjevo osnovo društvenega zakona!

² Fr. Engels: Ursprung der Familie itd.

ta dvojna morala bo odstranjena in „pravica do materinstva“ postane družabni aksiom.¹

Kakor videti, pojmuje socialna demokracija svoj demokratizem resno in dosledno. Naj o izvršljivosti in umestnosti njenega gospodarskega demokratizma sodi kdo kakor hoče — to ji mora priznati, da je njen politični in kulturni demokratizem ena najlepših točk njenega programa in ena najhumanejših strani v modernem javnem življenju sploh. Isto velja nič manj o njenem narodnostnem demokratizmu oziroma njenem internacionalizmu, kakor se teoretično in po večini tudi programatično pojmuje danes.

IV.

Še do let 1890–1896² smatralo se je narodnostno hrepenenje in udejstvovanje za nekaj s poslanjem socialne demokracije nezdržljivega. Socialna demokracija se je na zunaj in na znotraj bala dotakniti se narodnostnega vprašanja in ga je „rešila“ čisto negativno. Negirala je kratkomalo obstoj in pomen narodnostnega načela za proletariat. Toda nobena teorija in nobena bojazen ni mogla zadržati naravnega razvoja. Tekom časa očitvidno naraščajoče in dozorevajoče mase organiziranega delavstva so začele razumevati, da tudi pripadajo narodu, da se boji naroda, njegovo trpljenje in krivice na njem storjene konec koncev, in ne redko v prvi vrsti tičejo njih samih.³

Marx in Engels sta zagovarjala kot strogo znanstveno resnico, da „delavec nima domovine“.⁴ Marx je ustanovil Internacionalo in je odločno obsodil Lassalle-a, ki je, brez ovinkov povdarjajoč narodnostni moment, organiziral nemško socialno demokracijo. Lassalle je s tem — po Marxovem mnenju —, v nasprotju s komunističnim manifestom in vsem prejšnjim socializmom pojmoval delavsko gibanje iz najožjega narodnega stališča.⁵ Marx je gledal na celo Evropo, Lassalle je videl le Nemčijo; prvi je bil mednarodni in kosmopolit, drugi naroden in Nemeč.

Toda ideje Lassalle-a so stopale vedno bolj v ozadje, dokler ni na erfurtskem shodu socialne demokracije marxizem popolnoma prodrli. V svoji razlagi erfurtskega programa⁶ pravi K. Kautsky: „Kapitalistična produkcija je vzela delavcu imetek in ga odtrgala od zemlje. Delavec nima več trajnega doma in zato tudi nobene trajne domovine. Kakor trgovec sprejema tudi delavec načelo: ubi bene ibi patria, kjer so najboljši delavni pogoji, tam je moja domovina.“

Marxov internacionalizem je bil logična posledica njegovega nauka o materialističnem pojmovanju zgodovine. Proizvajanje, izmenjava in uporaba imovin imeli bi se po tem nauku mednarodno vedno bolj izenačiti, vsled

¹ A. Bebel: Frau und Socialismus.

² tega leta je bila v Avstriji (Cislitvaniji) vpeljana splošna (V.) kurija za državni in pozneje ponekod tudi za deželne zборе.

³ F. Modráček: Otázka národní v sociální demokracii Rakouska.

⁴ Komunistični manifest.

⁵ Marx: Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms (Neue Zeit 1891).

⁶ K. Kautsky: Erfurter Program.

česar bi tudi razredni boj proletariata mednarodno dobil vedno bolj enoliko podobo. Zato pa tudi končuje komunistični manifest z besedami. „Proletarci vseh dežel, združite se“ in ne „proletarci vseh narodnostij“. Revolucionarnemu socializmu, ki je načeloma zanikaval današnji kapitalistični družabni red sploh, je bilo na narodnostnem principu ravnotako malo ležeče kot n. pr. na državi, ker sta oba po njegovem nazoru znak kapitalizma. Narodnostno interesirana je in more biti le buržoazija; proletariat kot razred zase nima z buržoazijo ničesar skupnega in so mu zato tudi narodnostni boji kot inherentni pojav kapitalističnega ustroja docela tuji in obsojanja vredni.

Tako je bilo do 90 ih let v minulem stoletju, ko so moderne države demokratizirale svoje parlamentarno zastopstvo in razširile politične pravice tudi na delavstvo. Tu je bila socialna demokracija, stopivša kot stranka na realna tla, pod pritiskom razmer prisiljena revidirati svoje negativno obnašanje napram narodnostnemu vprašanju. In tako vidimo, da je avstrijska socialna demokracija tri leta po vpeljavi splošne kurije (l. 1899.) na shodu v Brnu oficialno sprejela narodnostno vprašanje v svoj program. Storila je to vsekakor le v splošnih potezah in provizorično, toda vkljub temu se ji mora priznati, da je s svojim narodnostnim programom dala svoji tozadevni politiki prvo pozitivno podlago in to popolnoma v smislu svojega socializma in demokratizma. Shod namreč izjavlja:

1. Končna ureditev narodnostnega in jezikovnega vprašanja v Austriji v smislu enakega prava, enake vrednosti in razuma je predvsem kulturna zahteva in zato življenski interes proletariata; ta ureditev je mogoča le v resnično demokratični državi, sloneči na splošni, enaki in direktni volilni pravici, v državi, v kateri bodo vsi feudalni privilegiji odstranjeni, kajti le v takem družabnem ustroju se morejo uveljaviti delavske vrste, ki v resnici vzdržujejo državo in družbo. Skrb za razvoj narodnostne individualitete vseh narodov v Austriji je mogoča le na podlagi enakopravnosti in po odstranitvi vsega zatiranja; zato je treba pobijati predvsem vsak birokratičen državni centralizem ravno takó, kakor feudalne privilegije dežel. Pod temi pogoji, toda le pod temi, bo mogoče doseči v Austriji, da stopi na mesto narodnostnih prepričanj narodnostni red, in to s priznanjem sledečih vodilnih načel:

1. Austrija se mora preosnovati v demokratično, narodnostno zvezno državo;

2. Namesto zgodovinskih kronskih dežel ustvariti se morajo samoupravna, narodnostno omejena ozemlja, kojih zakonodajo in upravo bi vodile narodne zbornice, izvoljene na podlagi splošne, enake in neposredne volilne pravice;

3. Vsa samoupravna ozemlja ene in iste narodnosti tvorijo skupaj enotno narodnostno zvezo, ki upravlja svoje narodnostne zadeve popolnoma samostojno;

4. Pravo narodnostnih manjšin bodi varovano s posebnim zakonom, sklenjenim v državnem zboru;

5. Ne priznavajoč nobene nadpravice odklanjamo zahtevo po državnem jeziku; v koliko je potreben posredovalni jezik, določi državni zbor.

Shod kot organ avstrijske mednarodne socialne demokracije izraža svoje prepričanje, da je na podlagi teh vodilnih načel narodnostno sporazumljenje mogoče; izjavlja slavnostno, da priznava vsaki narodnosti pravico do eksistence in narodnostnega razvoja; da pa morejo narodi vsak napredek svoje kulture doseči le v ozki, medsebojni solidarnosti in ne v malenkostnih prepirih; da posebno delavstvo vseh jezikov v interesu vsake posamezne narodnosti kakor v interesu celote vstaja neomajno na mednarodnem pobratimstvu in skupnem boju in da mora svoj politični in gospodarski boj vesti v enotni, združeni falangi.

Socialna demokracija torej danes ne negira več narodnostij, priznava jim celo pravico do obstoja in razvoja. Zaradi svojega demokratizma pa ne pozna in ne priznava nobenih privilegiranih narodnostij; ona ne deli narodov v narode prve, druge itd. vrste, kakor to dela današnja avstrijska ustava,¹ ampak vsi narodi so ji enakovredni in enakopravni, je torej proti vsakemu narodnostnemu aristokratizmu in smatra teritorialno narodnostno autonomijo za pripomoček, s katerim bi se narodnostni prepiri ako ne odstranili vsaj omejili in ublažili. Rešitev narodnostnega vprašanja predstavlja si, kakor videti, podobno kakor rumunski politik in publicist A. Popovici,² le da nazira na manjšine, ki bi se ne spojile z narodnostnim ozemljem, mnogo bolj humano.

Od shoda v Brnu se je v državi in stranki marsikaj izpremenilo³, tako da okvirni narodnostni program, sklenjen na tem shodu, ni mogel več zadostovati. Nastala je potreba, program izpopolniti s posebnim ozirom na konkretne, vsakdanje pojave narodnostnega življenja. Načelo teritorialne narodnostne autonomije se je izkazalo kot nezmožno rešiti za vselej in brez ostanka narodnostni problem v narodnostno tako mešani državi kakor je Austrija. Zato je nastopil dr. Karl Renner, ki je v krasnih, temeljitih razpravah zagovarjal načelo personalne narodnostne autonomije.⁴ Kakor vse kaže, bo to načelo v socialni demokraciji zmagalo; kajti celo Kautsky⁵ soglaša z Rennerjem in Bauerjem⁶, kar se tiče personalitnega principa v samovladi narodnostij. Le pravi, da ne veruje, da bi se narodnostno vprašanje v Austriji rešilo prej nego postane proletariat sam v njem odločilni činitelj.

¹ R. Springer (Dr. K. Renner), Grundlagen und Entwicklungsziele der österr.-ung. Monarchie.

² Aurel Popovici: Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich.

³ Leta 1907. se je upeljala splošna in enaka volilna pravica v državni zbor.

⁴ Synopticus: Staat und Nation. Dunaj 1899. R. Springer: Der Kampf der österreichischen Nationalitäten um den Staat.

⁵ K. Kautsky: Nationalität und Internationalität (Neue Zeit. Ergänzungshefte 1908).

⁶ Dr. O. Bauer: Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie. Dunaj, Brand.

Danes se v vseh socialističnih revijah vede živa diskusija o narodnostnem in jezikovnem vprašanju. Z mirno vestjo lahko trdimo, da se danes nobena gospodarska in politična stranka — najmanj pa meščanska — s tem vprašanjem ne bavi toliko kakor baš socialna demokracija v splošnem.¹ Je pač v njenem življenjskem interesu, da se ta preporna točka iz socialnega življenja odpravi, in sicer na pozitivni način t. j. v smislu naprosteega demokratizma.

Kakor je iz brnskega programa razvidno, povdarja socialna demokracija še vedno in po vsej pravici svoj mednarodni značaj, toda le z ozirom na politični in gospodarski boj. Narodnost kot „kulturna zahteva“ ji pa že ni več predmet internacionalnega boja, ampak samostojnega odločevanja. „Socialno-demokratično gibanje je mednarodno, ker imajo delavske vrste vseh narodov skupne interese, skupnega sovražnika t. j. kapitalizem in morajo zato skupno bojevati proti njemu razredni boj.“² Boj proti kapitalističnemu družabnemu redu, proti gospodarskemu aristokratizmu in nasilju, ki ga izvršuje ta kakor v gospodarskem tako v političnem in kulturnem oziru — ta boj mora združiti delavske vrste vseh narodov v eno skupno razredno falango. Tako in nič drugače se pojmuje danes internacionalizem v socialni demokraciji.

To pa že ni več narodnostni indiferentizem, breznarodnost ali celo protinarodnost prejšnjih dob. Nasprotno: socialna demokracija stoji danes na stališču, da se mora pravo rodoljubje in pravo narodnjaštvo pokazati v delu za korist naroda. Ker pa je danes že skoro vsak narod gospodarsko diferenciran in po velikem odstotku — ta v večjem, drugi v manjšem — proletarski, mora to delo biti posvečeno tudi in mnogokrat v prvi vrsti delavstvu.³ Ne dela torej v smislu teh besed na korist naroda, kdor podpira sicer narodni kapitalizem, zatira pa pri tem od njega itak že odvisni proletariat in mu mogoče celo nasilno brani emancipirati se gospodarsko, politično in kulturno.

(Konec prih.)

MASKE IN PROFILI.

III.

PETER BEZRUC.

Ko čitam Bezručeve rapsodije, se moram spomniti vedno na domovino, na bedno svojo domovino, od romantičnih narodnjakarjev in gostobesednih žurnalistov imenovane „tužni Korotan“. Tragedija narodnega umiranja v tej slovenski Šleziji je za las enaka oni izumiranju češkega plemena v češkem Korotanu in enaka je bol, enako trpljenje, ki toži v primitivno preprostih verzih Bezručevih.

¹ O jugoslovanski socialni demokraciji izpregovorim v prih. številki par besed.

² Dr. Šmeral: Kdo jsou a co chtějí sociální demokrate?

³ Dr. Šmeral I. c.

Peter Bezruč je pseudonim neznanega pesnika, čegar pesmi so se jele pojavljati l. 1899 v „Besedách Času“ in ki so izšle v posebni izdaji „Slezské číslo“ (1903). To se je zgodilo v času dospelega prerojenja češke lirike kakor literature sploh. Češka moderna literatura je postala tedaj širšim krogom nedostopna, privilegij nekaj duševno avanziranih ljudij. Res so peli še priljubljeni pesniki prejšnjih časov in tudi Macharja je občinstvo pozdravljalo z nezasluzenim navdušenjem, toda kar je predstavljalo in še dandanes predstavlja širšemu svetu češko moderno, je bila za ljudstvo sedemkrat zapečatenata knjiga. Neoromantični duh, ki je zavel na Češkem Parnasu, je bil tuj realnemu stremljenju češkega naroda, neki rafinovani aristokratizem je bežal s fadnega demokratskega stoletja, ki atomizuje v vsakem oziru moderno družbo, v davno minule čase, v eksotično deželo, med polnebeške, polnore ljudi.

Peter Bezruč spada med najmodernejše češke pesnike; ne med pesnike rafinovanih užitkov in eksvizičnih bolestij, ampak med pesnike moderne industrije, modernega socialnega življenja, moderne socialne bede.

Peter Bezruč je v gotovem smislu češki Walt Whitman. Elementarna sila ciklopičnih njegovih verzov ne deluje z bogvekod izposojenimi metaforami, ampak se izraža v prostobarvnem, trdem slogu, kakor ga govori ljudstvo, za katero je pisal šlezki Jeremija smrtne svoje pesni. Žalostni sin umirajočega naroda, ki živi pod Lyso-goro, okoli Tešina, Michalkovic, Ostravic in pod Bezkydi, ne pozna sentimentalnih, jokavih tožb, pozna le obtožbe in jih z proroško trdim glasom meče poljskonemškim tiranom in tlačiteljem svojega naroda v obraz.

Všichni vy na Slezské všichni vy dím,
hlubokých páni vy dolú;
přijde den, z dolú jde plamen a dým,
přijde den, sůčtujem spolu! ¹ (Ostrava.)

Isto tak jak já, slezské lesy, mé lesy!

Padáte sekerou na rozkaz z Vídně,
Hynete pomalu, hynete klidně!
Mlčíte, hynete, smrkové moře,
bez konce, bez konce, slezské vy hoře!

Kako rod za rodom gine, kako pada češki živelj dan za dnem globje v sužnost, kako ubija beda počasi narodno samozavest, o tem in skoro da edino o tem govore „Slezské písně“. Najjačje akorde posvečuje pesnik počasnemu izgubljanju rodne grude. Kjer so sejali njegovi in njegovih

¹ Vsi vi na Šlezkem, vsi vi pravim,
gospodje globokih dolin,
pride dan, iz dolin gre plamen in dim,
pride dan obračuna!

Kakor jaz ste, šlezki lesi, moji lesi!

Padate pod sekiro na ukaz dunajski,
Ginete počasi, ginete mirno!
Molčíte, ginete, smrekovo morje,
brez konca, brez konca, šlezke ve gore!

rojakov otcí in dedje, tam stoje dvorci poljskih grofov in židovskih baronov, drug jezik je zavladał v šoli, zopet drugi v cerkvi, ljudstvo odhaja v tujino, šume pa padajo tiho, neustalo — simbol umirajočega naroda.

V boleštnem gnjevu se zabliškne včasih oko, trda pest se vzdigne grozeče proti gradovom in tovarnam, žeja po krvi podlih renegatov — mučiteljev zahteva zadoščjenja — pa ljudstvo je že prepohlevno, premirno in prepobožno, da bi le hotelo obračunati s tujci; in ravno v tem leži višek tragičnosti, fatum šlezkih Čehov.

„Žluč vře mi žilou a robím ti přece,¹
chytám tvá drva na zpěněné řece . . .
(Ty a Já)

Semtertje vplete Bezruč v svoj pesniški venček tudi kako priprosto balado o osebnih in rodbinskih dramah, kakor turobno povest o Maryčki Magdonovi, tu pa tam se mu vsili kaka filozofska refleksija v pero, le redkokrat pa ubere na svoji struni kak zvok o svojem mladem življenju, o svoji ljubezni, kajti temna sedanost je potisnila srečne dni daleč v ozadje, da

„už to ani pravda není.“ (Ligotka Kameralna)
. . . a smutek bez konce jde mojm životim,
když uzpomenu si často,
že sladkým krokem kolem mne šla láska,
a já přirazil dvěře svojí chaty,
a nikdy víc se nevrátí zpátky!² (Jen jedenkrat.)

Le sporadično zazveni kaka milejša nota o davnih spominih, večinoma udarjajo jekleni zvoki trde rabote in elegični vzdihí obsojenega naroda.

Tam pod horama, pod vysokýma,
k nebi co zvedly své témě,
tam žije bída nevykreslená
nevyzpívána, nespodobena
bída te goralské země.³ (Zem pod horama).

Socialno obupanje tvori osnovno noto boleštnih Bezručevih rapsodij, priprosti jezik daje pesniškim slikam neko grandiozno veličastnost, njegove barve so primitivne, ritem bolesten in tragično umerjen. Brez retorike ve naslikati Bezruč sliko z najdrznejšimi momentí socialnega trpljenja, brez gostobesednega ciceronstva nam pove povest o svojem narodu, o rudokopih in o mučeniškem svojem življenju.

¹ „žolč vře mi po žilah pa robím ti vendar,
lovím ti drva na spěníni reki . . .

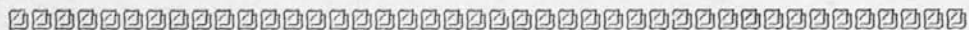
² . . . in žalost brez konca gre skozi moje životje,
kadar mislim pogosto,
da je šla ljubezen okolo mene s sladkým korakom,
jaz pa sem pripravil durí svoje kočě,
in nikdar več se ne povrne!

³ Tam pod gorami, pod visokými,
ki v nebo upirajo svoja temena,
tam živi beda, nenarisana,
neizpevana, neizklesana,
beda te goralske zemlje.

Peter Bezruč je najbolj češki pesnik. Sedaj, ko je prodrla moderna komaj v ožje kroge omikancev, so Bezručeve pesni že last celega naroda. Kajti noben pesnik ni znal iz narodnostnega problema izvabiti toliko pesniško vzvišenih momentov, kakor bard 70.000 umirajočih pod Tešinom in pod Lyso-goro, „Ahasver svědomí¹ Čechů.“

— — — — — od Těšina Bezruč,
toulavý šumař a bláznivý gajdoš,
šiléný rebel a napilý zpěvák,
zlověstný sýček na těšinské věži . . . (Já.)²

Kakor A. Rimband je presenetil Bezruč svet z nezaslišanimi, maloštevilnimi pesnimi, umolknil in se umaknil v senco. In morda je ravno to, kar povišuje drobnemu zvezku njegovih poezij ceno, morda ga ljubimo ravno radi tega tembolj?³

DR. IVAN LAH.

RUŠČINA, RUSKA LITERATURA IN DRUGO.

Ruščino in rusko literaturo pri nas radi vrivamo pod t. zv. slovanstvo, slovanofilstvo ali kaj podobnega in mislimo, da naj se s takimi brezpomembnimi stvarmi pečajo kaki solzavi rusofili, stari in novoslovanski utopisti, idealisti, ljudje, ki ne računajo s praktičnimi razmerami itd. Toda po mojem mnenju je za nas ruščina in ruska literatura prav tako kulturnega pomena, kakor za druge narode. Z ozirom na naše literaturne in kulturne razmere, pa je ruščina in ruska literatura za nas še mnogo večjega pomena. Najprej moramo konstatirati, da so vsi narodi zapadne Evrope v prevodih osvojili rusko literaturo, da so Nemci, Francozi, Angleži vkljub svojim velikim literaturam radi posegli po prevodih iz ruščine, da vzbudi danes vsak poseben pojav v ruski literaturi zanimanje po vsej Evropi in da se važna ruska dela takorekoč sproti prevajajo. Knjigotržci bi nam morda znali povedati, da je zanimanje za te prevode večje, nego za izvirna domača dela. Mislim, da ni glavni odjemalec tu ono senzacije željno občinstvo, ki vidi v Rusiji samo revolucijo, poboje, nihiliste, teroriste, atentate itd. ampak pred vsem ono občinstvo, ki išče v literaturi prave globoke umetnosti. In ker je našla Evropa ravno v ruski literaturi toliko zdrave in čiste umetnosti, je postala ruska literatura v prevodih važen del vseh literatur, obenem pa so njena največja dela in imena najbolj znana in se najbolj čitajo. To je resnica, ki se ne da tajiti. Danes teško

¹ Vest.

² — — — — — Bezruč od Tešina
blodnji pohajalec in blazni goslar,
norí upornik in pijani pevec,
zlovešča ptica (sova) v tešinskem stolpu . . .

³ „Šlezské písně“ so izšle letos v dveh izdajah po 150 K.

naletiš na kulturnega človeka, ki bi ne vedel nič o Turgenjevu, o Tolstem, o Dostojevskem, o Čehovu, o Gorkem, o Leonidu Andrejevem. V nekaj desetletjih se je dvignila ruska literatura nad evropske in je začela s svojimi deli uplivati na literarne smeri v Evropi. A ne samo literatura in prevodi, tudi jezik je budil zanimanje in danes se uče ruščine tudi v Nemčiji, vkljub temu, da Rusi, ko pridejo v zapadno Evropo, ne zahtevajo da se z njimi govori v njih jeziku. Rusi so v tem oziru radi popustljivi, ker oni, ki gredo za granico, navadno že od mladih nog govore nemško ali francosko. V zadnjih časih pa je postalo aktualno vprašanje, ali naj se uvede ruščina kot svetovni jezik v svetovne revije, kakor so „Dokumente der Kultur“ in gre se tudi za to, da se na svetovnih kongresih govori tudi v ruščini. Ta zahteva je popolnoma utemeljena, ker je potreba — kakor se je to pokazalo tudi na filozofskem kongresu v Bologni — da slovanski učenjaki nastopajo kot skupina. Seveda se more ta zahteva uresničiti šele potem, ako večina učenjakov ta jezik obvlada. Posebne važnosti pa je to za razne slovanske kongrese, ker se ruščina uveljavlja bolj in bolj kot prevladujoči slovanski jezik. Ako torej ruščina oz. ruska literatura dobiva v zapadni Evropi več in več veljave, je tem pomembnejša tudi za nas, ki spadamo po svoji kulturi sicer k zapadu, toda po svojem jeziku smo bliže vzhodu in ta dobiva za nas več in več pomena.

Ruščina je po mojem mnenju najlažji slovanski jezik. Slovanski glagol, ki dela tujcem pri učenju slovanskih jezikov velike težave, se deli v ruščini samo v dve vrsti, in tudi sicer je slovnica zelo enostavna, kar dela ruščino modernim jezikom. Med slovanskimi narodi je sicer ruščina Bolgarom bliže, kakor Srbom, Slovcem bliže nego Čehom, vendar ne dela nikomur posebnih težav, pasivno znanje je mogoče doseči v par tednih.

Za nas, ki pišemo z latinico, je navadno cirilica ono strašilo, ki nas odstraši takoj pri prvih poskusih. Zdi se mi to prav tako, kakor če bi Nemeč zaradi gotice ne mogel čitati nemško. Tudi v koroških šolah menda zato ne uče latinice, da bi ljudje ne mogli čitati slovenskih knjig. To je predsodek, ki ga je treba premagati. Tretješolci se prvi dan nauče grški črke, čez teden piše in čita gladko; cirilica je sestavljena na podlagi grškega alfabeta in mnogi zapuste srednjo šolo, in ne znajo čitati v cirilici, vkljub temu, da se uče staroslovenščino . . . Zanimiv pojav našega slovanstva. Po mojem mnenju bi lahko pustili nekaj staroslovenskih aoristov za to, da bi znali čitati in pisati v cirilici. Poslednje ima gotovo za življenje več pomena. Res je imel prav oni profesor, ki je lani na sofijskem shodu ironično obžaloval, da ni ruščina mrtev jezik, učili bi se je gotovo po vseh šolah. Za šolo, pravijo, so le mrtvi jeziki važni . . . Pustimo šoli njeno mnenje in si priznajmo, da so za življenje važni predvsem živi jeziki, in če se držimo gesla „non scholae sed vitae discimus,“ potem ne bomo v dvomih, katerih jezikov se nam je pred vsem učiti. Kar nam ne da šola, vzemimo sami. Od 156 milijonov Slovanov piše pretežna večina nad 120 milijonov s cirilico. Naša samozavest in ponos zahtevata, da nam je domača. Danes pa je potrebujemo tudi iz praktičnih ozirrov. Zato naj nas pisava ne moti, da bi

se ne učili jezika. Slovencu, ki ga ne moti cirilica, je pot v ruščino in rusko literaturo odprta. In to je glavna stvar.

Rekel sem, da je to za nas kulturne važnosti. Drugod so si preskrbeli prevode, pri nas je tudi s prevodi težava. Čehi so si uredili svojo rusko knjižnico pri Ottu; zbirka obsega danes 55 zvezkov najboljših ruskih del in raste od leta do leta. Taka zbirka nudi popolen pregled v rusko literaturo in kulturo. Pri nas nimamo take zbirke, prevodi iz ruščine so izdani raztreseno . . . Tako se izgubi celoten pregled in pomen. V osemdesetih letih je bilo pri nas veliko zanimanje za rusko literaturo posebno za ruski roman. V tistih starodavnih lepih časih je prinašal „Slov. Narod“ prevode iz ruščine kot podlistek in jih je izdajal v ponatisku. Tisti časi so daleč in izprememba od takrat do sedaj je le znak našega „napredka“. Nekaj prevodov iz ruščine je izšlo pri Gabrščku, nekaj pri Kleinmayerju, par stvari je izdala „Matica“. V tem oziru so Hrvatje mnogo na boljšem. „Hrvatska Matica“ je izdala lepo zbirko prevodov iz ruščine, ki so seveda pristopni tudi nam. Moje mnenje je, da se iz raznih ozirov čim največ učimo ruščine in si s tem dobimo pot v rusko literaturo; nesmisel je za nas spoznavati rusko literaturo iz nemških prevodov. Vsak inteligent si z malim trudom lahko osvoji toliko ruščine, da čita v originalu. Treba pa je spopolniti in urediti naše prevode iz nemščine.

Sedaj šele naj kratko omenim ona dela in imena, ki bi jih moral vsak inteligent poznati. — Zgodilo se je nekoč, da je nemški profesor vprašal slovenske dijake o ruski zgodovini in niso ničesar vedeli. To je nekoliko premalo in dobro bi bilo, da bi poznali vsaj nekoliko zgodovino stare in nove Rusije.

Iz starejše ruske literature nam je splošno znano „Slovo o polku Igorja“, ki je v čitankah. Ruske biline (epske narodne pesmi) so nam premalo znane, ker jih nimamo v prevodu; želeli bi pa bilo, da bi se z njimi obogatila naša mladinska literatura, ker bi otroška duša lahko v njih našla najkrasnejši svet bajk. O Petru Velikem imamo par malih knjig; temeljitega dela o njem nimamo. Iz Petrovih naslednikov nas najbolj zanima Katarina Velika. (1767—1796.) Svetovna literatura ima o njej mnogo del. Njeni „Spomini“ so zanimiva knjiga, ki nam nudi globok pogled v ono dobo, ko je Rusija napela vse svoje sile, da dohiti kulturno Evropo. Iz „Spominov“ bomo spoznali tudi nekatere druge važne osebe in kulturne razmere te dobe. Deržavin (1743—1816) pesnik in dvorni pevec Katarine, nam je znan vsaj po imenu. Njegovo slavno odo „Bog“ imamo tudi v slovenščini. Ruska literatura, kakor jo poznamo mi, je delo enega stoletja. Začne se s Puškinom, sodobnikom Prešerna, in se konča z modernim krogom Gorkega in tovarišev. Od Puškina (1797—1837) imamo v slovenščini nekoliko del. Poleg pesmi v „Ruski antologiji“ imamo njegovo povest „Kapitanova hči“ in „Evgenija Onjegina“, oboje v dobrem, lepem prevodu. Oni, ki jim je Puškin v ruščini nedosežen, naj bi ga poznali vsaj iz teh dveh del. Tudi Lermontov (1814—1841) nam ni neznan. Imamo v prevodu njegovega „Demona“ (Ruska Antologija) in „Junaka našega časa.“ Njegova

lirika se da le v originalu uživati v celi svoji krasoti. Tretji iz časa romantike je narodni pevec Koljcov (1809—1842). Zadnji čas se je o priliki stoletnice več pisalo o njem. Njegova poezija se tako drži narodne pesmi, da jo je težko izraziti v prevodu; zato pa je tem večja slast čitati njegove pesmi v originalu. Koljcov je tudi uplival na našo moderno.

Za temi tremi pesniki, ki obvladajo dobo romantike (1800—1840) pride Gogolj (1810—1852.) Gogolja lahko spoznamo iz nekaterih dobrih prevodov, ki jih imamo v slovenščini. Njegove „Mrtve duše“ je izdala „Matica“ že l. 1881. Zdi se mi, da je malo čital, kdor ni čital „Mrtvih duš“. Poleg „Mrtvih duš“ imamo v prevodu njegove krajše stvari: „Plašč“, „Božična noč“, „Taras Buljba“ in dr. Revizorja smo imeli na odru, v knjigi ga nimamo, dasi bi bilo želeti, da bi imeli kak dober prevod. Z Gogoljem se začne t. zv. realistična šola, ki ji stoji na čelu kritik Bje linskij (1811—1867); najslavnejša imena te šole so: Turgenjev, Gončarov, Dostojevskij, Tolstoj (Natančnejši popis v almanahu „Na razstanku“) Turgenjev (1818—1883) je izmed najslavnejših svetovnih romanopiscev. Njegova dela se čitajo v vseh jezikih; tudi v slovenščini so njegova dela: „Lovčevi zapiski“, „Dim“, „Nov“, „Otc i sinovi“, „Prva ljubezen“. Žal, da jih nimamo še več „Hrvatska Matica“ je izdala njegove romane: „Rudjin“, „Plemiško gnezdo“, „Na predvečer“, „Pomladanske vode“. Tako nam je Turgenjev po večini dostopen.

Gončarov (1812—1891) je znan v svetovni literaturi po svojem romanu „Oblomov“, ki je postal tip generacije. O oblomovščini slišimo govoriti večkrat. Imamo jo mnogo tudi pri nas, zato bi bilo dobro, da bi poznali Oblomova. Slovenskega prevoda ni, tudi za hrvaškega ne vem, ne preostaja nam torej družega, kot ruski original.

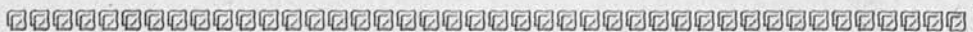
Od Dostojevskega (1821—1881) smo dobili v zadnjem času dvoje večjih del: „Zločin in kazen“ in „Ponižani in razžaljeni.“ Obetajo se nam „Zapiski iz mrtve hiše“. Želeti je, da poznamo vsaj to, kar nam nudi domača literatura v prevodih. Njegovega „Dnevnika“ ali „Bratov Karamazovih“ brzčas še ne dobimo tako hitro, dasi bi morali ta dela poznati.

Tudi od Tolstega (1828—1910) imamo sedaj toliko del v prevodih, da ga lahko poznamo: „Kozaki“, „Družinska sreča“, „Tri povesti“, „Vstajenje“, „Moč teme“, „Ana Karenina“. Tiskarna Gabršček obeta „Vojno in mir“. Čudno je, da še nimamo njegove Kreutzerjeve sonate. Njegove filozofske in verske nazore navadno črpamo iz nemških prevodov. Boljše je tudi to nego nič, primerno pa bi bilo, da dobimo nekaj njegovih spisov te vrste v svojem jeziku. Njegova zbirka „za vsak dan“ naj bi postala molitvenik modernega človeka. Realistična šola je obvladala dobo od l. 1840—1880. — Tu je prišel prehod. Omenim naj nekaj imen te dobe: Vsevolod Garšin, (1855—1888) pesimist, globoko utrujena duša, ki umira mlada, nejasna („Rdeči cvet.“) Aleks e j Tolstoj, pisatelj, pesnik, dramatik. („Knez Serebrjanij“, [slovenski prevod], zgodovinska trilogija: „Smrt Ivana Groznega“, „Car Fedor Ivanovič“, „Car Boris“) — Saltikov, (1826—1889) je največji in menda svetovni ruski satirik („Matica“ je izdala zbirko njegovih satir), Nekrasov (1821—1877) pa največji ruski narodni pesnik, socialen pesnik prve vrste, žal da je nam

doslej neznan („Komu je na Ruskem dobro“). V osemdesetih letih je nastopil Čehov, ki si je kmalu pridobil svetovno ime. Pri nas smo ga spoznali šele iz „Momentov“. Imamo v prevodu tudi nekaj drugih manjših njegovih slik, vendar premalo. „Hrv. Matica“ je izdala večjo zbirko njegovih povesti. Mladini bi veljalo geslo: več Čehova.

Iz ruskih modernih poznamo Gorko:ga, Leonida Andrejeva, Čirikova, Skitalca. V zadnjem času Arcibaševa. Imamo: Rusko moderno, Rdeči smeh, Drobne povesti, Brezno. Časopisi nam vsak dan prinese kak odlomek. Tudi v tem je „Mat. Hrv.“ dala dober zgled. Arcibašev si šele pridobiva ime. Njegov „Sanin“ je vzbujal mnogo zanimanja, pa menda bolj zaradi motiva nego zaradi umetnosti. Ruske pisateljice so nam malo znane. „Hrv. Mat.“ je izdala zbirko M. Markovič (Marko Vovčok), v knjižnici nobene moderne dame pa bi ne smela manjkati dela Sonje Konalevske (Nihilistka, Spomini na mladost) in Baškircceve „Dnevnik“. Obe kažeta rusko ženo v najkрасnejši luči in odkrivata vso globokost ženske duše.

Omenil sem imena in dela, ki jih je treba poznati. Niso vsa, niti vsa glavna. Nisem omenil niti pesnika basni, Krilova, niti zgodovinarja in začetnika romantike Karamzina, niti voditelja zapadnjakov Herzena, niti iz novejših dob Nadsona, Solloguba, Kuprina, Feta in drugih. Opozoriti sem hotel predvsem na ono, kar nam je dostopno tudi brez znanja ruščine in kar bi slovenski inteligent moral poznati, naj je slovanska vzajemnost na svetu ali ne. Prepričan sem, da bodo vsi, ki bodo spoznali nekatere ruska dela, segli tudi po drugih. Govorili in pisali bodo o njih z istim navdušenjem, kakor vsi, ki so spoznali to veliko svetišče umetnosti. In naši mladini je treba danes umetnosti bolj nego česa drugega. Naj tu navedem besede velikega ruskega kritika Bjelinskega, katerega stoletnica se letos obhaja: Narodni gospodar s statističnimi številkami dokazuje, ali se je stanje tega ali onega sloja iz tega ali onega vzroka izboljšalo ali poslabšalo. Pesnik z živim in ostrim slikanjem realnosti upliva na fantazijo svojih čitateljev in dokazuje, ali se je stanje te ali one vrste v družbi izboljšalo ali poslabšalo. Oba dokazujeta, oba prepričujeta. Eden z logičnimi dokazi, drugi s slikami. Prvega slišijo in razumejo le nekateri, drugega vsi. Najvišji in najsvetejši namen družbe je njeno lastno blagostanje, razdeljeno enako med vse njene člane. Pot k temu blagostanju je spoznanje in v spoznanju umetnost ne pripomore manj nego veda. Veda in umetnost sta enako potrebni.

ŠOLSTVO V PAZINU.

Malo mestece kot je Pazin (2800 prebivalcev) ima dve srednji šoli: državno gimnazijo s hrvatskim in deželno realno gimnazijo z laškim učnim jezikom. Ljudstvo je narodno mešano (1700 Slovanov in 1100 Lahov). Danes ima mesto pretežno laško lice, a

zadobiva vedno bolj hrvatski značaj posebno, odkar je tukaj hrvatska gimnazija. Lahki vidijo svojo dekadenco, zato jih vsak napredek Hrvatov razburja. Boji, ki so zadnja štiri leta ponehali, so letos zopet začeli. Tudi med dijaki obeh zavodov se je letos vzbudilo staro sovraštvo ter so v svečanu bili po mestu poboji.

Na hrvatski gimnaziji je zadnji leti število dijakov palo za 50 (na 200), bržčas zato, ker je bila otvorjena pred dvema letoma na Voloskem hrvatska realna gimnazija in ker od prve mature (julij 1907) sem istrska duhovščina večinoma nastopa proti zavodu.

Dijaki so večinoma revni in nimajo sredstev za študij. Mnoge dijake podpira „Dačko' pripomočno društvo u Pazinu“. Precej jih prejema podpore od deželnega odbora istrskega, nekateri od države, drugi zopet imajo štipendije. Ali vse to ne zadošča potrebam, ter se nekateri morajo boriti sami za eksistenco sosebnost, ker je stanarina vsako leto višja (1905 l. je bila povprečno 32 K, letos pa 40—50 K). Gmotno stanje sploh ni ugodno. Le slovenski dijaki iz Kranjskega so dobro situirani, no ti ne vedo kam z denarjem, pijančujejo (žal, znani krokarji). Zadnja leta jih zahaja sem malo, medtem ko so bili prejšnja leta številno zastopani. Od 20 abiturientov je bilo leta 1909 5 kranjskih Slovencev. Eksistenca je zajamčena tudi klerikalnim dijakom, ki so skrbno podpirani po kler. duhovščini; zato je več dijakov, ki so se štelili med naprednjake, prešlo h klerikalcem.

Po naziranju se tukaj dijaki delijo v napredne in klerikalne. Klerikalci so nastopili kot struja pred tremi leti (gimnazija obstoja od septembra 1899.). Par starejših dijakov naprednjakov je uskočilo k klerikalcem in jeli so pridno agitirati zlasti med nižješolci. Delali so živo in napredovali vsestransko dve leti, a letos so v dekadenci tudi oni, kot tudi napredna struja. Širijo „Luč“¹, „Hrvatsko Stražo“², „Krijes“³. Delajo se verne katoličane, a so v resnici v verskem pogledu indiferentni.

Številno najmočnejša je napredna struja. Ima precej naročnikov na slovenske in hrvatske znanstvene, beletristične, poučne in dijaške revije.⁴ Hrvatski Djak ima 50 naročnikov. Tudi je več dijakov naročenih na „Slovensko“ in „Hrvatsko Matico“. Ali pri vsem tem je od vseh, ki se imenujejo napredni, malo takih, ki so po prepričanju, delu in življenju napredni; ostali smatrajo naprednost za sport, modo ali sredstvo ambicije.

Neumevanje naprednih načel se vidi v vsem dijaškem življenju, Pred dvema letoma se je osnoval „Literarno-glasbeni d'ački klub u Pazinu“. Vsakih 14 dni je po en sestanek (vzporod: predavanje, deklamiranje, petje, včasih sviranje, debata). Mesečno izdaja belestričen list, ki pa izhaja le s težavo. Klub ne more napredovati, ker se dijaštvo veliko zanj ne zanima

¹ Glasilo hrvatskog katoliško-narodnog d'aštva.

² Apologetski zbornik dr. Anton Mahnič.

³ Klerikalni zabavno-poučen polumesečnik za srednješolce.

⁴ „Savremenik“, „Omladina“, „Svobodna Misao“, „Slobodna Misel“, „N. Zapiski“ (1), „Planinski Vestnik“ (1), „Slovenski Branik“ (2), „Zvono“ (1), „Zora“ (srbski dijaški list).

in pa radi sovraštva, ki ga gojijo klerikalni dijaki do njega, ker ni društven značaj klerikalen in ker so člani izbrali neklerikalen odbor. Na polju razdiranja so se združili klerikalci z dijaki, ki imajo načelo: smešenje vsega in obožavanje svoje osebe. Začeli so že od začetka delati proti klubu ustmeno in z izdajanjem hektografiranih pamfletov, kjer so smešili idealizem aktivnih članov. Če se zgodi v klubu ali v gimnaziji sploh kaj, kar jim ni povolji, pa naj je tudi pravično, zadevo povečajo, zavijejo in obrekujejo profesorje in gimnazijo po klerikalnih časopisih.

Noben dijaški pokret v Pazinu nima trajnega življenja, napredna podjetja¹ zaporedoma propadajo. Vsa prizadevanja, vzgojiti prepričane in dejanske naprednjake, ne zapuščajo pozitivnih sledov. Med slovenskimi in hrvatskimi dijaki vlada kolegialnost. Slovenci-pristaši narodno-radikalne struje delujejo skupno s Hrvati, pristaši „Hrvatske Napredne Omladine“, vendar pravega umevanja jugoslovanske edinosti še ni.

Borba med klerikalno in napredno dijaško strujo časi vzplamti, a le začasno, potem zopet potihne. Skraja tekočega šolskega leta se je poostрил boj do denunciacij. Posledica je bila, da se je nekaterim dijakom v izpričevalu 1. semestra znižala nravnost za en red.

V „Narodnem Domu“ so 7. prosinca priredili dijaki zabavo (kot večkrat prejšnjih let) in sicer v korist „D'ačkog pripomočnog društva“, ter pozneje na zabavi v priliki skupščine učiteljev in učiteljic pazinskega okraja izpolnili sami ves vzpored.

Iz nekaterih, smotrenega življenja željnih dijakov je letos izšla iniciativa proučiti socialni problem, problem verstva, narodnosti in gospodarstva ter si na tej podlagi ustvariti lasten program, ki naj druží vse istrsko napredno slovansko dijaštvo — zlasti čuteč potrebo ozkih stikov med istrskim srednješolcem in akademikom, ki živita doslej skoraj popolnoma ločeno in ko akademik vsestransko prezira stališče srednješolca. Imeli bi cilje in pota do njih določena. Ostalo je vse pri poizkusu, ker so prav redki ljudje, ki so prepričani naprednjaki in imajo voljo do dela! Večina je udana življenju od danes do jutri. Ni videti mladeniške navdušenosti. Življenje pazinskega dijaka je brezciljno in brezdelno. Ni vere v ideale in energije, iti zanje v boj. Nekaka udanost v usodo objemlje večino. Značajnosti ne vzgaja šola, a dijaki sami ne čutijo potrebe samovzgoje. Niso dijaki ne fantasti (največ pesniškega so umetniško zavozlane kravate in dolge valovite frizure, ne trezno misleči ljudje, motreči ljudi, svet in prirodu in ustvarjajoči ideale svojemu življenju. Kjer ni pravega prepričanja, ne more biti nejenljive delavnosti; ker le globoko prepričanje daje tisto, za kar se boriš, more vzbuditi nezlomljivo vstrajnost v delu zanj.

Lenoba in krokanje (pijančevanje in spolni eksces) je karakteristikon pazinskega dijaštva. Gotovo je, da ne izidejo iz sedanjih vrst pazinskih srednješolcev ljudje tolike inteligence, naprednosti in odločnosti, kot jih je treba istrskemu ljudstvu, da odbije klerikalni naval in da se prosvetli.

¹ Tajne organizacije in agitacija.

Laški dijaki so mnogo hujši od slovanskih in se ponašajo skrajno buršovski. Potrebe višjega duševnega življenja ne čutijo. Slovansko dijaštvo občuje ž njimi zelo malo. Drugi sloji obeh narodnosti so v vednih medsebojnih stikih razen profesorjev obeh zavodov, ki živijo ločeni drugi od drugega. V privatnem življenju občuje tudi hrvatska in italijanska inteligenca.

Se bolj kot slovanski dijaki je vdana krokanju slovanska inteligenca. V „Narodni Dom“ zahaja večina najbolj iz vzroka, da se zabava in popiva. Profesorji spadajo tudi sem.

Od vseh 17 profesorjev so le trije, ki so odkrito naprednih načel, za druge se ne da reči, kaj so: mnogi pa obračajo plašč po vetru. Medsebojno občujejo le, kolikor je treba, ali prijatelji niso, vsak živi zase. Tudi dijaki so med seboj dobri tovariši, a pravih prijateljev skoraj da ni. Med dijaki in profesorji hrv. gimnazije ni vrzeli, ali tudi stiki niso veliki in ozki. Laški profesorji so v tem pogledu boljši, vsaj nekteri. — Z dijaško knjižnico si ne moremo dosti pomagati, ker ima že lepo vrsto let konservativnega voditelja, ki ne zna urejevati knjižnice in ne kupuje potrebnih knjig. Boljše je zadnje leto, ker nam je končno dovoljeno izposojevati si knjige iz ljudske knjižnice akad. fer. društva „Istre“. „Odbor za prosvjeto“ prireja vsako soboto v „Narodnem domu“ po eno predavanje, kamor smejo tudi dijaki. V „Hrvatski Čitalnici“ in „Hrvatskem Pučkem Sijelu“ (klerikalno društvo) lahko čitamo časopise in revije. Ljubljansko gledališče je dalo lani v Pazinu dve predstavi, enako tržaško; letos je ljubljansko gostovalo 4 dni (29 aprila do 2. maja). Dr. Ilešič je lani prišel sem predavat o Vrazu, na koncert za Vrazovo proslavo. Včasih priredi „Hrv. Čitalnica“ kak koncert, drugače v Pazinu izobraževalnih sredstev skoraj ni. Zlasti težko je slovenskim dijakom, ko nimajo na razpolago dovolj slovenskih knjig in revij, da bi mogli spoznati svoj narod, njega kulturo in življenje. Izleti v okolico so prepovedani, da se ne bi popivalo; gimnazija sama priredi pa za višješolce na leto le po en večji izlet.

Radi pomanjkljivih izobraževalnih sredstev, pridejo iz tukajšnje gimnazije večinoma nerazviti ljudje, telesno (v „Sokola“ ne smemo) in duševno, brez znanja in priprave, nezmožni, življenju tuji individui.

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Smrt.

7. maja t. l. je preminul v Kranju mlad, nadarjen pravnik P. Smrekar. Bil je dobra duša in kljub svojim zelo žalostnim razmeram vedno vesel in družaben. Bil je vedno s srcem ob naši strani. Še lani je prišel na naš zaupni sestanek v Ljubljano in vstrajal kljub svoji bolehnosti tam celi čas. Tam sva se tudi dogovorila, da ga vpišem na praško juridično fakulteto. Veselil se je že trenutka, da bo mogel priti sem gori, „pogledat kakšno je življenje akademičnega občana“ — pa namesto njega je prišlo zdravniško izpričevalo in za njim vest, da je umrl.

Slovenija se je na zadnjem občnem zboru z dne 16. maja izvolila sledeči odbor: predsednik med. Vekoslav Zalokar, podpredsednik med. Božidar Küssel, tajnik kult. tehn. Rudolf Visiak, blagajnik iur. Stanko Stor,

gospodar phil. Josip Rus, knjižničar phil. Lavoslav Čermelj, arh. iur. Ivo Goriup. Namestnika: med. Ivan Oražem in iur. Anton Svetina. Pregledniki: iur. Ivan Sajovic, iur. Stanko Virant in phil. Franc Vrhovnik.

Petletnica »Kluba Slovenskih Tehnikov« v Pragi. Dne 7. maja t. l. je priredil „K. Š. T.“ ob priliki petletnice obstoja slavnostno zborovanje „U Vejvodu“. Predsednik „Kluba“ stud. arch. Joža Jelenec je podal „Zgodovinski pregled in razvoj Kluba“, cand. tehn. Janko Mačkovšek je pa referiral o „Inženirstvu v Slovencih“. — Zborovanja so se udeležili in je oficialno pozdravili zastopniki akad. društev: „Adrija“, „Ilirija“, „Prosveta“, hrvatsko društvo „Šumadija“ in češko „Antonin Čížek“. Pismo so pozdravili zborovanje g. prof. Hráský, g. dr. Vošnjak in „Tehnični Klub“ na Dunaju. Zborovanju je prisostvoval tudi g. prof. Germ, velik „Klubov“ prijatelj še iz dobe izdajanja „Slovenskega Tehnika“. — Po oficialnem delu se je razvila prosta zabava, pri kateri so peli slovenski akademiki.

»Adrija« se je preselila in ima sedaj društvene prostore na Kr. Vinogradih, Halkova 12/III.

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

Prvi footballski match v Ljubljani. Ljubljanski srednješolski football-klub »Hermes« proti tržaškemu srednješolskemu moštvu 2:2. Pred dobrimi tremi leti je sprožil na I. drž. gimnaziji osmošolec Stanko Bloudek (sedaj konstrukter areoplanov, lani monoplana, ki je bil kot prva njegova konstrukcija zelo posrečen, in letos biplana, s katerim je že mnogo in uspešno letal Čeh Čermák na Wienerneustadtskem aerodromu) med svojimi sošolci misel, da bi začeli z redno footballsko igro. Kmalu je začelo mrgoleti na pol premajhnem srednješolskem igrišču pod Tivolijem nadebudnih footballistov. K dijakom iz I. državne so se pridružili še oni iz II. državne in iz realke. Imenovani začetnik footballske igre med srednješolci je tudi po končanem gimnazijskem študiju še vedno z veliko vnemo in požrtvovalnostjo deloval in se trudil za razvoj tega športa, za kar mu gre največja pohvala. Toda na razvoj ni bilo misliti, dokler ni bilo primernega igrišča, ki so si ga mladi igralci tako želeli. Ta želja se jim je izpolnila pa šele lani, ko je prevzel vodstvo dijaških iger profesor dr. Josip Tominšek, sedanji ravnatelj v Gorici, ki se je odločno zavzel za povzdigo telesne vzgoje med našimi srednješolci in dosegel, da je sl. občinski svet ljubljanski določil za dijaške igre večji del velikega travnika med Marije Terezije cesto in Lattermannovim drevoredom. Po njegovem navodilu so se dijaki footballisti združili v klub, seveda v mejah disciplinarnega reda, ki mu je on izbral ime „Hermes“. Mladi klub se je vrlo izkazal v boju s tržaškimi srednješolskimi footballisti in dosegel za prvi match zelo časten rezultat 2:2. Imena ljubljanskih dijakov-footballistov, ki so se udeležili te tekme, so: Goolman Joža Dolenc, backa Kobler in Jankovič, halve-backi Kušar, Hiti in Dolenc Edvard, forwardi Brenc, Lavrenčak, Betetto, Vadnal in Valašek. Sodnik je bil prof. Max Machr, načelnik tržaškega moštva, ki je sodil v vsestransko zadovoljnost. Vzpodbujen po tem uspehu je „Hermes“ napovedal tekmo zagrebškemu srednješolskemu klubu „Concordia“, pa slavna šolska oblast je tekmo s tem moštvom in sploh z vsakim iz Translitvanije „za nekaj let“ prepovedala. Na binkoštno nedeljo igra „Hermes“ revanche v Trstu in v ponedeljek s slovenskim srednješolskim moštvom iz Gorice. Želimo mu mnogo uspeha! Vas slovenski dijaki v Kranju, Idriji, Novem mestu, Celju, Mariboru, in Trstu pa pozivljamo, da se tudi vi zganete za povzdigo vaše telesne vzgoje po zgledu tovarišev iz Ljubljane in Gorice

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

Slovanska dijaška slavnost v Plznju v dneh 6.—8. maja 1911. V soboto, dne 6. maja je pohitela velika skupina slovanskih dijakov iz Prage v Plzenj, da tam priredi s pomočjo „Meštanske besede“ v Plznju in akad. dr. „Radbuza“ v korist svojih podpornih društev koncert in veselico ter da obenem manifestira za svoje težnje in zahteve. Povabljeni so bili na ta shod tudi slovanski poslanci, predvsem češki, ker se je hotelo glasno povedati, da so zahteve dijaštva tudi zahteve naroda. Ker so pa bili vsled volilnih shodov vsi poslanci zadržani, bi ne imelo zborovanje tega uspeha kot so ga hoteli imeti prireditelji, in zato je zborovanje odpadlo. V soboto zvečer se je vršil v krasnih prostorih „Meštanske besede“ koncert, ki je zadovoljil vse, proizvajajoče vsled dobre udeležbe, poslušalce vsled raznovrstnega dobro izvajanega programa. Slovenska pesem si je pridobila novih častilcev, jugoslovanski dijaki pa novih iskrenih prijateljev. V nedeljo je priredila „Meštanska beseda“ ob priliki dijaške slavnosti ljudsko veselico, na kateri so bili „glavna atrakcija“ kakor so pisali „Plzeňsky listy“ slovenski akademiki, člani akademičnih društev „Adrija“ in „Ilirija“. Tudi dozvůký so minuli v splošno zadovoljnost.

Zlet v Plzen je bil važen za dijaška podporna društva. Bil pa je tudi zelo poučen, ker so si mogli udeleženci ogledati veliko tovarno Skodovih podjetij, vzorni, slavnoznaní Meštanski pivovar in hišo delavskega konsumnega društva, ki jo je sezidal Škoda svojim delavcem. Poleg lepe čitalnice in knjižnice je delavcem na razpolago velik vrt, velika lepa dvorana, kinematograf, biljardi in drugo. Videli so povsod, kako prodira socialna misel v vse sloje. Večina je sploh prvič spoznala, kaj je to moderna tovarna in zanimanje je bilo zato tem večje. Da se je ves zlet izvršil tako zadovoljivo, je predvsem zasluga akad. društva „Radbuza“ in „Češko-Slovanske Jednote“ v Plznju. Hvalo pa je dolžno slovensko dijaštvo dalje županu občine Plzenj, g. dr. Petálcu, dalje vsem članom „Meštanske besede“ posebno g. inženirjem, ki so bili ves čas pridni vodilci v Škodovi tovarni in v Meštanskem pivovarju. Zato gre vsem navedenim g. in društvom za njih trud iskrena zahvala.

Promocija. V Pragi je promoviral za doktorja vsega zdravilstva tov. starešina Franc Toplak. Iskreno čestitamo!

RAZNO.

Gospodu Albinu Prepeluhu (Abditusu) odgovarjam na njegovo notico, ki jo je name naslovil v „Naših Zapiskih“ VIII. letnik 157. stran (4.—5. številka), sledeče:

Notici, ki sem ji na Vas naslovil v „Omladini“ VI. letnik, stran 192. in VII. letnik 192. stran, mi je narekovalo prepričanje; kot pošten človek se zato ne bojim s svojim imenom na dan, ali za sedaj ne morem, ker mi to kot gimnazijcu brani disciplinarni red. Sicer je tu brez pomena ime, ker kritika velja le takrat nekaj, kadar je dostojna, kadar ne smeši osebe, ampak se peča s stvarjo samo in se poslužuje dokazov. Zahtevate od kritika resnosti, a sami delate nasprotno. Je li resno posegati v osebnost? Lepo pišete: — — — „ali kakor se že imenuje tista mila jera“¹ in zopet da se „skrivam za uradniškim hrbtom“.¹ Ali je resen kritik, kdor pravi „brezpogojno vzdržujem že v „Kolu“ zapisane besede“,¹ v katerih sam izjavlja, da se jih natančno več ne spominja („rekel sem menda“¹).

¹ „Naši Zapiski“ VIII., stran 157 (4.—5. številka).

Ali more znanstven človek brezpogojno vzdrževati svoje besede sploh? Torej bi zanj bili tudi dokazi zastoj. Vzdržujte svoje besede, svobodno Vam, toda one ostanejo kljub temu neutemeljene, dokler ne dokažete njih resničnosti. Užaljeni ste, ker se krivo umeva Vaša beseda, ki je bila pošteno mišljena.¹ Sami pravite, da natanko ne veste, kaj ste v „Kolu“ rekli; in jaz nisem kritiziral, kar ste mislili, ampak, kar ste tam o narodnem radikalizmu napisali, zato je Vaše izgovarjanje odveč.

Da bi Vaše besede bile „zavratna sumničjenja in obrekovalna lo-povstva“,¹ nisem nikjer trdil. „Očrnjevalne“ sem pa imenoval Vaše besede, ker so obtoževalne za narodno radikalno strujo. [„... Ne sme se prezreti, da tiči v tem gibanju marsikaka osebna politična ambicija in nekoliko mode.“ („Kolo“ V. 190 stran)]. Utemeljite in dokažite te besede. Kdor pa nekoga obdolži brez dokazov, ta ga črni in mu dela krivico. In sicer toliko bolj v informativnem članku, ki da tako napačne pojme in struja pride po krivem ob dober glas pri Hrvatih. Članek zgreša tako svoj cilj. Mislim, da ni „irelevantna stvar“,¹ kot Vi nazivate dejstvo, da so Vaše besede o narodnem radikalizmu v „Kolu“ zgrešile svoj cilj (kar sem Vam dokazal).

Pravite: „Še marsikatero drugo gibanje, ki ima v svetu morda še večji pomen, kakor ga ima narodno radikalno gibanje med slovenskim dijaštvom, ni povsem na jasnem v svoji smeri in svojih ciljih.“¹

Toda to ni nikak dokaz, da je tudi narodno-radikalno gibanje nejasno.
Resnicoljub.

Tovariši abiturienti! prireajte odhodnice v prid podpornih društev!

Mednarodna telovadna tekma v Turinu. Nevzdržno gre slovensko sokolstvo od uspeha do uspeha in si išče povsod novih zmag in novih triumfov. V Pragi zmagajo Madjare, v Luksemburgu Luksemburžane in v Turinu tekmuje s Italijani in postane nevaren tekmelec prvim narodom. In če pogledamo naše mlade junake, tedaj dobimo prepričanje, da je njihova pot še odprta in da vodi še naprej, tako daleč, da bodo slovenski sokoli prvi pripoznani telovadci na vsem svetu. V sebi ima naše sokolstvo toliko sile, da to tudi lahko doseže, saj mu daje vedno novo moč čisto navdušenje in lepa ljubezen, ki preveja vse njegovo delovanje in hotenje. V njegovih vrstah pa stoji tudi ves narod, inteligent² kot delavec in oba se ne strašita naporov, samo da se približata svojim idealom. Ali pot mu otežkoča naša oficialna javnost, ki ne podpira sokolstva, ki mu je nasprotna in ki mu hoče pogin. Zato pa morajo vsi rodoljubi tembolj podpirati sokolstvo, vsak rodoljub bi moral biti vsaj podporen član sokolstva. Na tujih zemljah se bori sokolstvo za našo čast in za slavo slovenskega naroda, pridobiva narodu prijatelje in zaveznike in vzdiguje narod in ga približuje prvim evropskim ter ga dela tako upoštevanja vrednega. Dosedaj je širila našo vrednoto samo slovenska pesem, pridružili so se ji sedaj tudi sokoli. Upajmo, da bo skorajšnja posledica njihovega dela zmagovita pot naše književnosti in naše umetnosti, da bo posledica skupnega dela vstajenje naroda iz pozabljenosti in njegova uvrstitev med prve kulturne narode sveta. In to se bo zgodilo tako gotovo, kakor zaman zakrivajo nočne ptice dan in kot se zaman trudijo prikriti novo zarjo našega naroda vsi nam sovražni elementi. Narodu pa čestitamo na takih sinovih, kot jih rodi slovensko sokolstvo.

¹ „Naši Zapiski“ VIII., stran 157 (4.—5. številka).

² Zanimivo in častno je dejstvo, da tvorijo polovico tekmovalne vrste akademiki: Fuks, Thaler, Kovačič.

Uredništvo je prejelo sledeče publikacije:

Edmondo d' Amicis: Furijski. Novela. Iz laščine prevzel Jos. Jurca. Ljubljana 1911. Natisnila in založila Kleinmayer in Bamberg. Cena 1.50 K, vez. K.

Vladimir Knaflič: Socializem. Oris teorije. Politiško-sociološka knjižnica. Zvezek prvi. Gorica 1911. Založil A. Gabršček. Str. 371. Cena 4 K.

**Tovariši abiturienti! prirejte odhodnice
v prid dljaških podpornih društev! ==**

Ravnokar je izšla v našem založništvu brošura

VOLJA IN DEJANJE

Psihologična analiza.

Napisal in slovenski mladini posvetil dr. K. Ozvald.

Cena 70 vin.

Dobiva se v knjigarnah in pri upravništvu „Omladine“.

... brošura, ki jo bo vsak omikanec čital z zanimanjem in s pridom. Filozofična razprava je to, a pisana tako poljudno, da jo razume tudi nefilozof. In praktične vrednosti je, praktičnega pomena za vse Slovence, kajti nesoglasje med voljo in dejanjem je v nas večje kakor pri mnogih drugih narodih. (Slov. Narod 1. maja 1911.)

Naročite se in razširjajte

„Svobodno Misel“

mesečnik, ki stane letno le 3 K, za Ameriko 4 K, v zaprti
kuverti 5 K.

🌀🌀🌀 Z majem je izšla 5. številka IV. letnika. 🌀🌀🌀

Upravništvo:

Uredništvo:

Kr. Vinogradey, Korunní tř. 6. Praga II., Vodičkova ul. 12.

Znanstvena knjižnica „Olmadine“

I. *Prof. Drtina*: »Miselni razvoj evropskega človeštva« je dobiti radi preostale zaloge in želje, da naredimo s tem znamenito delo pristopno vsakemu slov. inteligentu, **za znižano ceno 2.50 K** (preje 4.20 K).

Dalje imamo na skladu le še malo število II. knjige:
Dr. Mihajlo Rostohar: **Uvod v znanstveno mišljenje.**
Cena 5.20 K.

Obe deli se dobivata v knjigarnah ali direktno
pri upravništvu „Omladine“ v Ljubljani, Breg št. 12.

A. Škulj - Ljubljana

trgovina s papirjem = Poljanska cesta št. 12

se priporoča slav. občinstvu, posebno dijaštvu za nakup šolskih potrebščin, kakor zvezkov, peres, svinčnikov, šolskih torbic, spominskih knjig, ∴ ter sploh pisalnih in risalnih potrebščin ∴.

Slavnemu občinstvu
se najtopleje priporoča

hotel Tivoli

